

держав, виникла необхідність визначити статус Церкви в Європейському Союзі, де існує вже окреме право і законодавство. Відтак, нині на перший план виходить проблема правових відносин між Католицькою Церквою і Європейським Союзом, оскільки найближчими роками очікується зміна в євробюджетній політиці, зокрема, поява власних євробюджетних податків, істотною частиною яких має стати оподаткування фінансових можливостей Католицької Церкви. Досвід взаємовідносин європейських держав з Ватиканом, його нунціатурами, місцевими Католицькими Церквами варто запозичити для опрацювання українсько-ватиканських відносин шляхом прийняття конкордату Ватикан-Україна.

8. Наявність в Україні двох католицьких Церков – УГКЦ і РКЦ, які знаходяться в юрисдикції Святого Престолу, розвиток широкої мережі католицьких чернечих орденів і згромаджень, членами яких в основному є іноземні громадяни, призначення вищих ієрархів Римо-Католицького костела в Україні іноземного походження, а також встановлення Ватиканом Апостольських адміністраторів (у Закарпатті діють дві Апостольські адміністрації: для греко-католиків, які вийшли з-під підпорядкування УГКЦ, і римо-католиків угорського походження, які підпорядковуються ієрархії Католицької Церкви в Угорщині), – все це є безпрецедентним в контексті державно-церковних відносин, оскільки не регулюється українським законодавством, не погоджується з українськими державними чинниками і не має правової аргументації у ватикано-українських відносинах. Відтак, це вимагає належної правової визначеності як в національному законодавстві, так і в договірних відносинах України і Ватикану.

3. УКРАЇНСЬКИЙ ГРЕКО-КАТОЛИЦИЗМ: ПРОГНОЗИ РОЗВИТКУ

Оцінка перспектив розвитку Української Греко-Католицької Церкви в духовному полі сучасної України має виходити насамперед з тих надбань та проблем цієї Церкви, які вона має на сьогодні. Як показують дослідження сучасної УГКЦ, вона демонструє відносну стабілізацію розвитку. Попри перманентні для українського греко-католицизму шукання власної ідентичності, які проходять небезпроблемно, в цілому продовжується еволюція греко-католицизму як католицької конфесії, що особливо виразно помітно у практичній діяльності Церкви. Наявні в ній регіональні особливості визначаються місцевою специфікою суспільного стану й, відповідно, специфікою завдань душпастирської роботи в різних українських теренах. Всеукраїнський статус УГКЦ виявляється не в перенесенні осідку її керівництва в столицю, а в її значущій для суспільства діяльності (духовно-

виховній, просвітницькій, соціально-благодійницькій), котру греко-католицькі чинники намагаються відповідно спрямовувати. В цілому ж, теперішній стан УГКЦ можна оцінити як досить конкурентноздатний на «ринку релігій» в сучасній плюралістичній Україні

То ж для обґрунтованого прогнозування подальшого розвитку УГКЦ варто відштовхуватися від таких аспектів діяльності Церкви, які можуть спрямовувати її розвиток (прирошення – і яке саме - церковних структур, поповнення священства та чернецтва, тенденції розвою мирянських організацій та рухів, робота з дітьми й молоддю та ініціативи самої молоді, реакції на суспільно значущі проблеми, пошуки ідентичності та співжиття з іншими Церквами в Україні тощо). Такий підхід, гадаємо, є найбільш надійним, адже якою буде Церква завтра – найбільше залежить від її сьогоднішніх фактичних здобутків чи прорахунків, від того, як вчать та виховують її клір та мирян (і як останні самі впливають на цей процес), від того, як Церква справляється з сьогоднішніми суспільними викликами й чи здатна вона випереджати або навіть впливати на майбутні.

Нині розбудова УГКЦ відбувається не стільки за рахунок примноження парафій (тут загалом маємо вже їх насичення на ниві греко-католицьких вірян), як шляхом утворення різнофункціональних одиниць церковної організації. Якщо після відновлення своєї легальної діяльності в незалежній Україні в Церкві бурхливо відроджувалися громади, а за ними – освітні заклади та просвітницькі проекти, то останніми роками УГКЦ вже могла зосереджувати більше уваги на вдосконаленні, згідно актуальних потреб часу, всіх необхідних їй своїх структур. Подальший розвиток та урізноманітнення спрямування спостерігається і в мирянських об'єднаннях греко-католиків. Активізуються традиційні та додаються нові різновиди роботи з дітьми та молоддю. В зону уваги, рефлексій та опрацювання потрапляє більший спектр суспільних проблем. Пошуки ідентичності продовжуються вже не стільки відносно когось, як «самоцентрично». Відносини з іншими Церквами практично прагматизуються.

Розглянемо ці зміни та тенденції, а відтак і перспективи УГКЦ, докладніше. Почнемо з розбудови церковних структур, звертаючи увагу на коло проблем, над якими вони працюють. Тематика засідань Постійного Синоду і Синоду єпископів, які разом з главою УГКЦ є законодавчою владою (від них виходять різного роду ухвали, рішення), відображається в роботі виконавчої влади - Комісії УГКЦ, які об'єднані в Патріаршу курію. Їх завданням є втілення в життя рішень та ухвал «законодавчої влади» - Соборів, Синодів УГКЦ. Відтак варто проаналізувати, над чим працюють та планують на перспективу працювати структурні підрозділи УГКЦ.

Треба відзначити, що відповідна інформація є в УГКЦ прозорою, доступною, робота підрозділів Церкви висвітлюється на офіційному її сайті та у церковних виданнях. Нині існує 15 комісій, більша їх частина має вже значний досвід функціонування (від 1996 року – комісії катехитична, у справах молоді, у справах монашества, у справах сім'ї, "Справедливість і

мир", у справах шкільництва), й назва їх окреслює, власне, коло компетенцій. З цього можна судити про сфери пріоритетів УГКЦ, які вже тривалий час опрацьовуються, а також аналізувати її перспективи, виходячи зокрема з того, яких сфер стосуються новостворені комісії Церкви. Останніми роками до назаних вище додалися нові: у 2004 році – літургійна комісія та у справах душпастирства охорони здоров'я, 2006 року - комісія з питань євангелізації та у справах мирян. Готується матеріал до комісій соціальної комунікації, у справах міграції, з питань культури та для сприяння єдності між християнами.

Виділимо такі аспекти роботи частини цих Комісій, які особливо дотичні перспектив розвитку УГКЦ. Так, катехитична комісія у своїй основній меті співпрацює на всіх рівнях з освітньо-виховними і соціально-культурними закладами, релігійними та громадськими організаціями та з органами державної влади. Вона опрацьовує й адаптує новітні методи катехизи. Напевно, відтак, можна очікувати подальші спроби відповідної активності Церкви поза церковною огорожею.

Комісія у справах молоді вражає своїми масштабними напрямками діяльності. Це, зокрема, опрацювання програми праці молодіжного апостоляту УГКЦ та її реалізація; розвиток, заснування, духовна опіка молодіжних християнських організацій, рухів і спільнот та співпраця з ними, створення молодіжних парафіяльних груп; ініціація та допомога в створенні молодіжних духовних центрів; вишколи молодіжних християнських провідників (лідерів); прочансько-таборовий рух, катехитично-рекреаційні табори; організація і проведення молодіжних мистецько-духовних програм, конкурсів, форумів та фестивалів; інститут Університетського капеланства; видавнича діяльність; координація соціальних напрямків праці у молодіжному апостоляті УГКЦ.

Отже, ця ділянка роботи, вірогідно, буде активно розгортатися й далі, із активним залученням молоді до різних визначених заходів та кроками назустріч її власним ініціативам.

Комісія у справах сім'ї покликана впроваджувати програми, які, згідно з документами II Ватиканського Собору, Соборів УГКЦ, рішень Синоду єпископів УГКЦ, Папськими Енцикліками та іншими офіційними документами Католицької Церкви, спрямовані на виховання та формування морально здорової, релігійно обізнаної, щасливої християнської сім'ї та родини, а також на піднесення сім'ї до її належної гідності та пошани. Основними напрямками діяльності цієї Комісії є: координація та управління вишколом і формацією тих, які присвячують себе праці з родинами; сприяння у створенні й координація діяльності родинних порадень та сімейних центрів в єпархіях; співпраця з освітньо-виховними і соціально-культурними закладами, релігійними та громадськими організаціями, а також з органами державної влади всіх рівнів із розвитку програм, що стосуються родини; формування і створення ініціатив, які б на найвищому рівні відображали інтереси та цінності християнських родин. Відтак можна очікувати

подальших спроб активної участі УГКЦ в суспільно важливій «родинній» проблематиці взагалі та захисту нею традиційних сімейних цінностей зокрема.

Комісія у справах шкільництва створена з метою сприяння всебічному, гармонійному і творчому розвитку особистості на основах християнського світогляду та культурних цінностях українського народу. Пріоритетним завданням Комісії є створення сприятливих умов для впровадження предмету „Християнська етика” в шкільну програму в школах у межах всієї України, а також всілякі сприяння заснуванню церковних шкіл різноманітних категорій з повною навчальною та виховною програмою. Для цього Комісія співпрацює з державними органами освіти, навчальними закладами та школами у пошуку оптимальних форм такого виховного та навчального процесу, який дозволить подолати кризу у духовному, моральному та інтелектуальному розвитку підростаючого покоління. Комісія координує діяльність аналогічних єпархіальних Комісій з тим, щоб праця в зазначених ділянках була злагодженою та послідовною. Відтак на перспективу продовжаться як дискусії, так і спроби співпраці з питання змісту та способу присутності християнського спадку в освітньому процесі в Україні. Зрозуміло, що це, в свою чергу, може мобілізувати УГКЦ на пошуки нових форм відповідей на цей виклик.

Комісія "Справедливість і мир", скажемо так, є фактично Комісією з впровадження та розвитку католицької соціальної доктрини. Зазначається, що її робота базується на принципах визнання гідності всіх людей, солідарності та субсидіарності у діях. Поширення цих вартостей в українському суспільстві і є основним її завданням. Серед актуальних пріоритетів цієї Комісії називаються: привернення уваги до найбільш критичних суспільних проблем в Україні та світі; поширення християнського розуміння гідності, свободи та прав людини; сприяння процесові примирення та мирної співпраці між людьми, народами та Церквами. Хоча діяльність Комісії зосереджена насамперед на внутрішньоукраїнських завданнях, нею також здійснюється співпраця у європейських та світових проектах. В рамках цієї Комісії була започаткована програма «Гідність без кордонів» - праця над покращенням легального, соціального і пастирського захисту емігрантів та їх сімей, утвердженням толерантності ставлення до іммігрантів, перевіркою дотримання прав біженців, пропозиціями моделей реадaptaції мігрантів.

Ця сфера діяльності виявилася такою об'ємною, що для реалізації частини цих завдань була створена Комісія у справах мігрантів. Комісія ця збирає та аналізує інформацію про порушення прав людини і, на цій основі, шляхом інформування, порад та запитів до відповідних церковних структур, політиків та представників влади, реагує на виявлені проблеми. Зокрема, вона висловлювала свою позицію з питань захисту прав мігрантів, релігійних свобод, прав хворих на СНІД, прав людини у Святій Землі, українсько-польському примиренні тощо. Комісія закликає вірних УГКЦ до активних дій та суспільної відповідальності, надаючи інформацію (документи, книги,

статті) та публічно засвідчуючи свою позицію (заявами, зверненнями, відкритими листами). Комісія публікує українські версії основних документів католицької Церкви щодо справедливості і миру та створює форум для публічних дискусій (семінари, зустрічі, лекції). Вона об'єднує провідних експертів у сферах прав людини, екуменізму, соціального вчення тощо. Комісія працює в тісній співпраці з іншими структурами УГКЦ, а також численними неурядовими організаціями в Україні та закордонні.

Вірогідно, цей «молодий» напрямок діяльності УГКЦ сприятиме розширенню її функціонального діяння. Варто відзначити, що актуальність цієї роботи - як з українськими заробітчанами за кордоном (які особливо потребують духовної опіки у важких, незвичних умовах життя та праці), так і з різноплементними мігрантами в межах нашої держави, з цілим комплексом різноманітних проблем (їх та з ними) - важко переоцінити. То ж УГКЦ береться за складну ділянку своєї діяльності, але така діяльність може бути перспективно вдячною як для українського суспільства, так і для самої Церкви зокрема ще й тому, що може принести новий досвід душпастирства.

Комісія у справах мирян створена з метою активізувати життя мирян, активніше залучаючи їх до апостольського служіння, відповідно до вчення Католицької Церкви про мирян. В завдання цієї Комісії зокрема входить: поширювати вчення Католицької Церкви про мирян; координувати діяльність єпархіальних Комісій у справах мирян; співпрацювати з мирянськими організаціями, структура і діяльність яких поширюється на міжєпархіальний рівень та сприяти створенню мирянських структур на єпархіальному та міжєпархіальному рівнях; бути інформаційним та методичним центром для мирян та мирянських організацій; бути дорадчим органом для Синоду єпископів та Глави Церкви; допомагати Синодові єпископів та Главі Церкви у розробці та втіленні церковної мирянської політики. Без сумніву, в даній проблематиці Церкві є багато над чим працювати, тож активізація роботи в даному напрямку може призводити як до певних «струсів», так і до мобілізації на всіх чи більшості інших напрямків діяльності.

Комісія у справах монашества, поле діяльності якої очевидна, крім іншого, координує діяльність монастирів, чинів, згромаджень та інституцій богопосвяченого життя, які в УГКЦ є різними за своїми укладами, та дбає за підтримку інформування про цю діяльність. Як здобутки, так і проблеми спільнот богопосвяченого життя в УГКЦ потребують осмислення. То ж ширша увага до них можуть сприяти продуктивнішому їх розвитку.

Створені порівняно нещодавно Комісії у справах душпастирства охорони здоров'я та літургична працюють досить активно. Комісія у справах душпастирства охорони здоров'я є міжєпархіальним органом УГКЦ, покликаним розвивати та підтримувати місію Церкви у сфері охорони життя та здоров'я в Україні. Перед цією комісією поставлені такі завдання: визначення напрямків й форми душпастирства Церкви в сфері охорони життя і здоров'я та налагодження відповідної співпраці з церковними, державними

та громадськими організаціями і установами, які працюють у сфері охорони життя та здоров'я; поширення в українському суспільстві вчення Церкви щодо життя і здоров'я людини та сенсу її терпіння; утвердження християнських цінностей в соціально-медичних інституціях, навчальних закладах та в законодавстві; сприяння вихованню відповідального та уважного ставлення до кожного хворого та пошани до його гідності; проводити перевірку проблем сфери охорони здоров'я, пов'язаних з якістю і умовами лікування. Серед основних напрямків діяльності виділимо: в освітньому – навчання волонтерів для праці у сфері охорони здоров'я, у видавничому - переклад і видання тематичної науково-практичної літератури. Останнє, крім дотичних проблематики документів Церкви – численні книжки з питань збереження і плекання здоров'я, виховання здорового способу життя і зростання. Ця Комісія співпрацює як з рядом закордонних католицьких інституцій, так і з вітчизняними - Асоціацією Лікарів-Католиків, Українським лікарським товариством, кафедрою біоетики Львівського Медичного Університету.

Очевидно, що увага УГКЦ до даної проблематики є виправданою, й по суті – традиційною. Новим тут може бути скоріше відновлення та розвиток тих чи інших форм співпраці з державними та недержавними інституціями.

Метою літургійної Комісії є реалізація завдань по впорядкуванню і розвитку літургійного життя УГКЦ, які, за погодженням із Синодом Єпископів УГКЦ, окреслює Патріарх, згідно з відповідними канонами ККСЦ. Серед завдань цієї Комісії: пошук письмових першоджерел, які стосуються літургійного життя; співпраця з науковими інституціями у галузі літургійних наук; участь у створенні концепції впорядкування і розвитку літургійного життя УГКЦ; праця над досягненням однозгідності і належного звершення літургійних служб; популяризація літургійної віднови та інформування щодо літургійних питань; створення електронної бази літургійних термінів та друкованих засобів літургійного характеру. Напевно, що в цій сфері УГКЦ можуть очікувати чи не найбільші проблеми, зокрема з огляду на перманентні шукання власної ідентичності, які часто проходять не безболісно. Втім, дійсно на часі було впорядкування хоча б таких пошуків.

Метою Комісії з питань євангелізації є: допомога Єпархіальним Єпископам у впорядкуванні та координуванні місійної діяльності УГКЦ. Серед завдань цієї Комісії - подання пропозицій Синодові єпископів щодо використання сучасних методів оголошення Божого Слова та активізація євангелізаційного життя на парафіях і подальше впровадження їх у життя. Комісія співпрацює з міжнародними католицькими євангелізаційними програмами і школами та з освітньо-виховними і соціальними закладами й установами в потребах здійснення євангелізаційної місії.

Заявка (що вже почасти реалізується) на посилення євангелізаційної складової роботи Церкви свідчить про її поступальну й певною мірою наступальну активність. Однак і в цій царині УГКЦ доведеться віднаходити нові актуальні форми діяльності, причому як у порівняно традиційному

ареалі розповсюдження, так і на відносно нових теренах. Показово, що більшість названих Комісій очолюють миряни.

А тепер прослідкуємо тенденції практичного втілення вищенаведених акцентів роботи УГКЦ, які й дозволяють робити відповідні прогнози розвитку цієї Церкви. Методи залучення та адресна робота УГКЦ включають як традиційні, так і новітні форми. Щодо традиційних – ними є, зрозуміло, насамперед різні форми «класичної» пастирської роботи, - то вони нами розглядалися в першій книзі «України релігійної», а от на новітніх варто зупинитися докладніше й розкрити їх зміст на конкретних прикладах.

Так, піклуючись про забезпечення своєї інституції майбутнім кліром, чернецтвом, УГКЦ вдається не лише до інформування серед пастви про діяльність своїх семінарій та інших навчальних закладів, але й проводить спеціальні табори для хлопців. Там вони, спілкуючись з братами того чи іншого чину, можуть не лише побачити особливості їх життя й харизми, але й предметніше замислитися над власним покликанням. Оголошення про подібні заходи оприлюднюються в греко-католицьких ЗМІ, зокрема і в газеті «Арка».

Для роботи з дітьми, в тому числі з тих родин, які не надто піклуються про духовне виховання (а то й взагалі – про будь-яке виховання нащадків), при храмах, в парафіяльних будинках поруч класів недільної школи влаштовуються ігрові кімнати. Організуються також спортивні змагання чи навіть постійно функціонуючі спортивні секції. Часом з цього приводу Церкві закидають «непряме душехватство»; втім, діти, які зазвичай охоплюються подібними заходами, належать до проблемних категорій, тобто їх душами можуть не займатися ніхто більше взагалі.

Ймовірно, що такі нові методи роботи з дітьми та підлітками, якщо й не принесуть УГКЦ суттєве поповнення, так принаймні можуть забезпечити бодай невелике їх зростання. При тому важко сказати, яке число українців з-поза цієї Церквою схвально оцінять новації Церкви (стосовно дітей не лише її членів) як суспільно корисні, а яке - засудять греко-католиків, вважаючи таку роботу «неспортивною».

УГКЦ нині активно освоює Інтернет, котрий перевершує всі раніше існуючі ЗМІ за інтенсивністю та охопленням якщо не інформування, так принаймні - комунікативними потенціями. Ця Церква має вже 56 своїх сайтів. Їх число примножується майже щомісяця. Тепер питання священникові можна задавати як через Інтернет на офіційному сайті УГКЦ, так і через газету Арка. Якщо проблематика Інтернет-сповіді викликає богословські дискусії стосовно її правомірності, то надання можливості заочної консультації безперечно, є досить слушним модерним доповненням форм служіння потребуючим. Така делікатність для потребуючих розширює коло тих з них, які можуть звернутися з хвилюючим питанням, а відтак додасть Церкві вдячних відкликів з боку віруючих та шукачів віри.

Вірогідно, більша присутність в Інтернеті може додати УГКЦ якесь число як нових прихильників, так і опонентів. Однак, гадаємо, що чи не

суттєвішим її набутком стає більша доступність подання-отримання інформації й комунікації між різними функціональними, географічними та рівневими її складовими, що піде на користь її розвитку, в тому числі й в українських масштабах.

Велику увагу приділяє УГКЦ роботі з такою перспективною адресною аудиторією як діти та молодь. Дитячі служби, недільні школи (їх згідно офіційної статистики на початок 2008 року було 1163) є в більшості її парафій, проводяться цілий спектр заходів від паломництв до фестивалів. Що особливо характерно (й суттєво впливає на майбутні перспективи УГКЦ): в цій роботі Церква фактично виходить за рамки не тільки суто душпастирської, але й тієї, що зазвичай називають соціальною. Адже соціальна робота релігійних організацій переважно асоціюється з допомогою знедоленим, сиротам, дітям з інтернатів, безпритульним, хворим, тощо. Безперечно, це вагома й важлива складова соціальної діяльності Церков в умовах, коли в українському суспільстві часто ані батьки чи родичі, ані держава не справляються з виконанням належних функцій з допомоги, піклування та виховання. Й УГКЦ провадить таку роботу насамперед через свої відповідні організації. Ними, в першу чергу, є «Карітас», «Мальтійська служба допомоги», «Віра і світло» (має свої «філіали» цих всекатолицьких організацій), місцеві ініціативи, програми, акції – від невеликих й локальних до масштабніших, що переростають у всеукраїнські. Але навіть власне гуманітарні складові допомоги в таких рамках відрізняються виразним бажанням дати більше, ніж «рибку» - «навчити рибальству». Й це стосується не лише дітей та молоді зі знедоленого чи кризового контингенту.

Взагалі УГКЦ розуміє соціальну роботу ширше, відповідно до католицької соціальної доктрини. Все ж таки більшість дітей й молоді країни – це пересічні підростаючі особи зі звичайними для віку проблемами соціалізації. І саме на них робиться основний акцент адресної соціально спрямованої діяльності Церкви. Саме звичайні діти, підлітки, молодь можуть користуватися її просвітницькими й виховними програмами, розрахованими не лише на прищеплення суто релігійних цінностей чи на гуманітарну допомогу, але й на допомогу у соціалізації. Цілком ймовірно, що такі акценти діяльності в царині «дитяче-молодіжної політики» можуть позитивно вплинути на подальший розвиток Церкви.

Особливо помітними є набутки видавничої роботи УГКЦ. Значна частка греко-католицьких видань (а це десятки книжок та журналів щорічно) адресована безпосередньо дітям та молоді, багато популярних видань написано надто дохідливою мовою та не звучать занудно як для молодого читача.

Такі церковні видання стосуються, так би мовити, практичних духовних настанов щодо формування світогляду й культури молоді. Греко-католицькі видання, особливо «Свічада», широко представлені і в книжкових кіосках та читальнях Римо-Католицької Церкви України, трапляються часом і в кіосках православних парафій й навіть на цілком світських книжкових

розкладах. Серед пропонованого, передусім, - книжки з релігійної історії, богословські, філософські, психологічні дослідження, науково-популярні видання про духовні традиції нашого народу, про літургію та обряд, літературні твори, в тому числі й дитячі, авторів з християнським світоглядом, численні брошури з теми приготування до подружнього життя, родини та виховання, проблематики підліткового віку, становлення особи.

Наведемо хоча б один характерний приклад такої літератури: широко розповсюджену в УГКЦ (й РКЦУ) книжечку “Святі... є...”. Цей перекладений 1997 р. у греко-католицькому видавництві “Свічадо” невеличкий твір редемптористського видання 1995 р. вартий багатьох богословських трактатів та проповідей. Він являє собою дотепно ілюстровану кишенькову брошуру, яка розповідає не про конкретних святих, а про те, якою, з католицької точки зору, має бути в повсякденному житті особа, яка прагне до святості як до звичайного вибору у світоглядно великому й малому, у відношенні до себе, світу і ближніх.

Так, святі є такими, що: “живуть у злагоді з собою”, ”думають позитивно”, “люблять пригоди”, “все роблять по черзі”, “мудро використовують свій час”, “не сприймають себе занадто серйозно” і “не замикаються у собі”, “мають відкриті серця”, “потребують інших людей”, “вміють слухати”, “вміють співчувати”, “вміють зрозуміти інших” “і не розповісти про це нікому”, “тактовні”, “вміють ділитися”, “вміють відганяти чорні думки”, “дозволяють іншим бути першими”, “знають, що кожен є кимось”, “поважають переконання інших”, “допомагають нести тягарі інших”, “знають, коли треба трошки відхилитись” й “навіть до буденних речей підходять відповідально”. І це при тому, що “не мають відповіді на всі питання”, “мають свої злети і падіння”, “часом їх теж може спіткати невдача” і вони “знають, що потребують прощення”. Втім вони “піднімаються після падіння”, “будь-що починають з того місця, де знаходяться”, але “при потребі, віднайдуть інший шлях”. Це, мабуть, тому, що святі “сприймають себе такими, якими є” і “знають, що їх люблять”, “вміють все приймати з вдячністю”, “знають, коли потрібно відпочити”, “не відмовляють собі у дрібних радощах”, “знають, коли треба бути серйозним” “і коли можна святкувати”, “вміють сісти і зосередитися” та “ніколи не перестають вчитися”, “не перестають зростати” й “завжди у пошуку”. До речі, тому й святі “добре всюди вживаються”, “приємно бути в їхньому товаристві”. Тому вони “вміють співпрацювати”, “часто нагадують найкращих матерів” та “часто поєднуються в пари”.

Такі нехитрі настанови, безперечно, можуть не лише підносити духовність, але й виховувати зрілу культуру (зокрема, культуру відносин) – слугувати своєрідним порадиником у справі соціалізації. Нам доводилося чути від молодих греко-католиків, що це та подібні видання зацікавили прийти (чи повернутися) в Церкву навіть так званих важких підлітків. То ж такі популярні видання теж «працюють» на її майбутнє.

Серед загальноукраїнських передплатних дитячих видань представлені два греко-католицьких: для менших – «Зернятко», а для підлітків – «Сто талантів». Перший на тлі інших дитячих журналів виділяється переважно лише, зрозуміло, християнською спрямованістю, й на відміну від православних та протестантських видань менш відчутна його конфесійність. Подібний підхід є досить перспективним, адже він виводить читачів не лише на ширший за окремо-конфесійний обрій, але й робить патріотичне, розраховане на виховання підростаючих українців видання корисним у всеукраїнському масштабі. Відповідно, така важлива робота дозволяє оптимістично прогнозувати для УГКЦ подальший розвиток її як Церкви порівняно «молодої», тобто, з помітним відсотком молодих парафіян, які перманентно «прибувають» з підростаючих поколінь.

В радіопросторі УГКЦ розвиває вже протягом десятка років такий свій проект як радіо "Воскресіння". Радіопрограми проекту складаються з трьох частин: блок релігійних новин, актуальна стаття та тематичний цикл, що може висвітлювати будь-яке питання, пов'язане з історією Церкви, духовним життям християнина, взаємовідносинами Церкви і науки та ін. У своїй роботі радіо керується принципами позаконфесійності й екуменізму, то ж його програми розраховані на слухачів різних вікових та соціальних категорій, віросповідань та суспільних верств. Слухацька аудиторія цього радіо має тенденцію до розширення, деякі програмові матеріали використовуються не тільки в навчально-просвітницькому процесі, але й у праці науковців та журналістів, що, у свою чергу, сприяє як кращому інформуванню про УГКЦ, так і додає можливостей її розвою із врахуванням, так би мовити, ширшого «зворотнього зв'язку».

Новаційний як для УГКЦ «прорив» нещодавно відбувся і в такій складній делікатній справі, як сприяння знайомству молодих християн (греко-католиків, і не тільки). В найбільш читабельній (розповсюджується в загальноукраїнській передплаті та має Інтернет-сайт) газеті «Арка» віднедавна відкрито рубрику «Християнських знайомств». Очевидно, що допомога у подоланні проблеми самотності, яка турбує багатьох - як молодих, так і не дуже - людей, буде високо оцінена потребуючими. Той факт, що УГКЦ береться за подібні злободенні, живі, хай навіть часом незручні клопітні справи, викликає вдячну реакцію людей і, відповідно, додає перспективи її розвитку.

Все вищесказане про роботу УГКЦ з дітьми та молоддю стосується не лише її непоганих перспектив як Церкви «нестарої», але й того, якою ця Церква буде. Адже приплив молоді спонукає УГКЦ, у свою чергу, бути чутливішою до проблем сучасної людини, ширше враховувати її прагнення, інтереси. При тому, звісно, не виключаються певні можливі збитки відповідних експериментів та пошуків.

Питання участі мирян в житті Церкви перманентно спливає протягом історії УГКЦ в різних контекстах (з критичними включно). Нині спостерігаються тенденції як посилення церковних структур, так і піднесення

ролі мирян в Церкві. Таке поєднання може нести ряд проблем, але не обов'язково є чимось суперечливим. Подібні явища спостерігаються в Католицькій Церкві. Вони мають свої нормативні підстави в документах II Ватиканського Собору.

Зрозуміло, вітчизняні реалії обумовлювали й обумовлюють свою специфіку мирянства: починаючи від історичних набутоків (братства) та збитків (патронат), до подій недавньої історії (роль світських у катакомбній УГКЦ), й аж до труднощів адаптаційного періоду після виходу з підпілля. Якщо за радянських часів підпільний священник був для мирян провідником української духовної нескореності (що особливо високо підносило його авторитет), а миряни для священників – захисниками їх ненадійної свободи, то зі здобуттям Україною незалежності разом з очевидними здобутками легалізації настали інші проблеми. Тепер Церква вже не була «забороненим плодом», гнаною, єдиним світочем тощо. Разом з тим, складнощі відбудови держави провокували (або ж оприявнювали) подальші спокуси та «згіршення». Економічні негаразди (ще більш виразні, коли стало з чим співставити рівень життя), соціальні хвороби (наркоманія та ін.), заробітчанство, навала третьосортної попси і т.д. – все це породжувало вже прозаїчніші, але не менш важкі виклики для Церкви. Частина мирян, зі свого боку, звиклі в період підпілля до вагомішої власної ролі (не завжди вповні згідно церковних приписів), надалі часом неоднозначно сприймали ті чи інші дії кліру (наприклад, на Львівщині траплялися випадки вимагання священників «власних», не тих, яких спрямовувало в парафію керівництво УГКЦ – «ковпаківці»). Виникали й дискусії стосовно того чи іншого реформування у Церкві, зокрема в літургійній сфері.

Отже, переусвідомлення власної ролі в Церкві мирянства, поруч із впорядкуванням й розвитком церковних структур, проходять безпроблемно. УГКЦ намагається давати тому раду. Зокрема, на проведеному 2006 р. з'їзді мирян «Відповідальність мирян за Церкву і державу», поруч визнання поважного місця в Церкві жертвних, активних мирян, наголошувалося на необхідності приведення ініціатив останніх у відповідність церковним правилам. Якщо надалі в УГКЦ більш-менш вдаватиметься врівноважувати мирянську активність та впорядкування церковних структур з притаманними їм функціями, то це стимулюватиме поступальний розвиток Церкви.

Говорячи про перспективи розвитку УГКЦ, варто згадати також так звані феномени «нового» душпастирства. Власне, насамперед йдеться не стільки про «прихід» Церкви в якісь сфери, де її раніше не було, скільки про відновлення активності в усіх доступних царинах та в усіх можливих (в тому числі й нових) для неї формах. Прикладом може послужити екологічне душпастирство. Очевидно, що екологічні проблеми в Україні й світі закономірно непокоять і є предметом конструктивних зусиль всіх небайдужих, однак не кожна Церква приділяє цьому постійну увагу. Цікаво, що в УГКЦ організуються навіть Екологічні центри епархій (зокрема, в

Івано-Франківській єпархії). На семінарі 2008 року, організованому цим центром в Івано-Франківській духовній семінарії, ставлення УГКЦ до даної проблематики було винесене в назву заходу: «Екологічне душпастирство – невід’ємна складова місії Церкви». Завтрашні священники, богослови та їх викладачі, а також їх закордонні гості – фахівці з екології, священнослужителі та миряни-активісти, розглядали питання екології не лише у вузькому їх значенні, але і в державному та світовому масштабах. Було підкреслено, що кожне душпастирство повинне нести ідею збереження екології, а саме - дати зрозуміти людині про неприпустимість злочину проти екології. Кожен душпастир повинен дбати про збереження усього, що нас оточує, оскільки все є взаємопов’язаним та взаємозалежним. Подібна робота, насамперед із завтрашніми священниками, напевно втілюватиметься в майбутньому у різноманітних практичних програмах та акціях Церкви.

Оцінюючи сьогодні й перспективи розвитку УГКЦ, ряд дослідників звертають увагу і на такий бік її діяльності, який виглядає як консервативний чи навіть тотальний. Йдеться про намагання охопити настановами всі сфери життя віруючих, добитися більшої присутності у світській освіті, принаймні – через введення уроків «християнської етики» в загальноосвітніх школах. Цей бік діяльності УГКЦ (як й інших Церков) – специфічно складний для аналізу, оскільки оцінюється, зокрема, як згідно світоглядних поглядів дослідника, так і його думки про відповідність тих чи інших дій Церкви актуальним суспільним потребам. Очевидно, проблеми тут є й чималі. Не претендуючи на непомильність, нам видається, що все ж більшою проблемою є існуючий перекис в суспільстві на користь моральної всюдозволеності, безвідповідальності, примітивного споживацтва. А Церква, зрозуміло, й надалі буде залишатися консервативною установою в сенсі відстоювання вічних, традиційних цінностей. Інша річ – як саме ці цінності відстоювати, як виховувати повагу до них у свої вірних і як не перейти межу неправомірного втручання. Щодо УГКЦ – навряд чи її відповідний вплив може вийти ближчим часом за територію найбільшого розповсюдження (в галичанському й закарпатському регіоні Західної України), та й там є достатньо сфер для прикладання ще багатьох зусиль, оскільки загальноукраїнські негаразди не оминули й названий регіон.

Що ж стосується «походу на Схід» УГКЦ, то він відбувається не стільки через примноження парафій на Сході України (доволі скромним) та перенесенням осідку Глави Церкви зі Львова до Києва, скільки намаганнями скеровувати при цьому діяльність в такий спосіб, щоби вона більше відповідала всеукраїнським інтересам (участь у суспільних справах, видання, просвітництво). Очевидно, що занепокоєння деяких православних Церков щодо можливого «окатоличення» Лівобережжя й Півдня України були явно даремними: УГКЦ не має й навряд чи матиме там в наступному помітне розповсюдження.

В УГКЦ продовжують осмислювати власну церковну ідентичність. Проблеми самовизначення, зрозуміло, є історично закономірні для УГКЦ. На

сучасному етапі її розвитку можна констатувати, що відповідні пошуки відбуваються вже більше не відносно когось, а скоріше «самоцентрично». У «Слові» з нагоди започаткування повернення осідку митрополита УГКЦ до Києва Любомир Гузар підкреслює, що УГКЦ має знаходити своє місце в Україні і світі згідно київського коріння власної традиції, враховуючи як свій східно християнський спадок, так і свою католицьку юрисдикцію. Наскільки продовжиться така тенденція, залежить як від зовнішніх, зокрема церковних та суспільних чинників, так і від того, наскільки сама УГКЦ справлятиметься з внутрішніми завданнями розвитку.

Традиційні ж для цієї Церкви «змагання» «восточників» та «західників» не лише, власне, продовжуються (хоч і не є надто активними), але й доповнюються складнішими процесами. Аналіз діяльності «українських лефевристів»-традиціоналістів, як також і підгорецьких отців, показує, що вони вповні «не вкладаються» у визначення «західників» як прихильників до-західного (всекатолицького) вектору розвитку УГКЦ, а «похід на Схід» УГКЦ, попри побоювання тих же «західників», не обов'язково має супроводжуватися еволюцією Церкви за поглядами «восточників».

Історичне існування УГКЦ під римською юрисдикцією мало й має як свої плюси, так і мінуси; десятиліття катакомбної, а потім і легальної її діяльності в період понтифікату Івана Павла II несли свої особливості в контексті відносин з Церквою Вселенською (які визначалися, зокрема, пастирськими поглядами передостаннього Папи). Близчі роки, вже за часів теперішнього Папи Бенедикта XVI, покажуть, скільки і які зміни відбуватимуться в УГКЦ. Поки не схоже, щоб актуальні для УГКЦ питання Патріархату та подібні їм вирішувалися легше і швидше. Разом з тим, більший консерватизм нового Папи не приніс якихось конкретних дивидентів нечисленним, але помітним в УГКЦ традиціоналістам чи підгорецьким отцям. Навпаки, «велика екскомуніка» отця Ковпака, греко-католицького священника-традиціоналіста (оголошена 14 липня 2006 р.), була підтримана 30 жовтня 2007 року Трибуналом Конгрегації Доктрини Віри, що не підлягає оскарженню.

Ситуація з Підгорецькими отцями, які самовладно проголосили себе єпископами, також є досить показовим прикладом неоднозначних процесів в середині самої Греко-Католицької Церкви, яка шукає своє обличчя в надто складному сучасному світі. Діяльність підгорецьких отців (п'ятеро отців і два брати-василіяни з Підгорецького монастиря – чотири українці, один словак, двоє чехів) стала помітною у 2004 р. Десятки публікацій - як у церковних, так і світських виданнях - свідчать: учасники реколекцій, що їх провадили ОВЗП, прагнуть поділитися здобутим досвідом з іншими. Ось деякі назви цих публікацій: «На нас зійшов Дух Святий», «Тут стають новими і кращими» (Нова зоря), «Духовна фортеця у Підгірцях» (Арка), «Свята благодать поруч» (Господар землі), «Пізнай себе» (За вільну Україну) тощо. Учасниками реколекцій стали за два роки понад двадцять тисяч осіб із різних міст і сіл

Західної України; серед них – групи медиків, педагогів, військових, науковців. З ініціативи реколектантів почали діяти близько ста п'ятидесяти груп «Молитовної сторожі» (у кожній по 24 особи). Відомі десятки свідчень про зцілення та навернення; здійснилося кілька монаших та священничих покликань. З 2005 року підгорецькі отці видають свої брошури з різного змісту посланнями до священників і мирян УГКЦ.

Підгірські отці засуджують в богослужіннях УГКЦ вживання слово „православний” щодо вірних греко-католиків, бо це нібито, на думку ченців, робить їх „членами схизматичної Церкви”. В брошурі „Голгота УГКЦ. 1946-2006 рік” і в „Листі Святішому Отцю Бенедикту XVI щодо зобов'язуючого слова відносно історично-критичної теології поганських релігій” підгірці вимагають від Папи вчинити покаяння за Папу Івана Павла II, який „відбувся молитвою за мир у світі”, в якій „брали участь представники нехристиянських (язичницьких) релігій”. Своє бачення реформи Церкви підгірські отці висловлюють у брошурі „Учнівство – нова формація”. В них наявні елементи, що зустрічаються в українських традиціоналістів. Разом з тим, що визнають й священники УГКЦ, які познайомилися з діяльністю підгірців, жива проповідь, інтенсивні реколекції мають риси харизматичні, що може послужити певним ферментом для розвитку УГКЦ, зокрема й – її ідентичності.

Зусилля церковних інституцій, де студіюють та досліджують богослов'я (насамперед – інститути Львівської богословської академії), можуть в майбутньому просунути справу уточнення самоідентифікації УГКЦ. Взагалі ж, на нашу думку, проблема ідентичності для цієї Церкви є питомою й навряд чи колись буде вирішена остаточно, що, втім, може слугувати й промотором у її поступу.

Суспільно активна позиція УГКЦ стосовно тих чи інших подій в Україні – як мирян, так і священства - є традиційною. Ще з ХХ століття Церква має відповідний досвід та загартування. Останніми роками в особливо складні моменти суспільного життя провід УГКЦ самостійно або разом з рядом інших Церков видавав відповідні Звернення (до віруючих, до народу, до влади). Її глава здійснював неодноразові публічні виступи. Вірні греко-католики були серед перших на барикадах Помаранчевої революції, в різних «гарячих точках», коли треба було відстоювати українські інтереси. Серед членів патріотичних українських організацій помітне число є греко-католиками, в тому числі й тими «новенькими», які прийшли в УГКЦ самостійно, а не за батьківською традицією. Політичні симпатії областей з переважною концентрацією греко-католицьких парафій – загальновідомі.

Можна з впевненістю припустити, що така суспільна позиція греко-католиків продовжуватиметься і в майбутньому. У відносинах же УГКЦ з владними чинниками очевидно буде продовжуватися в цілому по-католицьки незалежна лінія, періодична критика (якщо заслужать), співпраця де і в чому можливо, та спроби локального впливу на території переважного розповсюдження.

Піднесення духовного суспільно корисного голосу греко-католицьких чільників в різних справах та проблемах загальнонаціональної, загальнодержавної ваги сприяє загальноукраїнському вектору еволюції греко-католицизму. Така діяльність може додати греко-католицизмові на “великій” Україні якщо не потенційних неофітів, так принаймні симпатиків в особах мислячих досі невоцерковлених українських громадян, які все ж враховують (хоча б з прагматичних міркувань та національних інтересів) думку духовних авторитетів.

Серйозність заявки на загальноукраїнськість УГКЦ виявляється не в претензіях на най-канонічність чи най-традиційність, а в діяльності, яка хоч вся й не має всенационального масштабу, але по суті працює на загальноукраїнські інтереси. В ході відповідних можливих трансформацій українського греко-католицизму принаймні частина його регіональних особливостей будуть не те, щоб нівелюватися, але, ймовірно, більше підводитися під знаменник загальноукраїнських форм і методів діяльності.

Водночас, навіть (а може, й особливо) за умов подальшого розвитку греко-католицизму в бік загальноукраїнського духовного явища, його екуменічні потенції навряд чи матимуть більше шансів на реалізацію (поза принагідними спільними зверненнями, акціями, тощо).

Об'єднання греко-католицької конфесії з православними, попри декларації греко-католицькими чинниками бажання єдності, навряд чи станеться в осяжному майбутньому. Цьому є цілий ряд перепон: достатньо згадати хоча б одну – визнання об'єднаною Українською Церквою зверхником Папи Римського як обов'язкова умова УГКЦ, на що дуже малоймовірно колись згодяться Православні Церкви.

Натомість відносини двох католицьких конфесій вірогідно й надалі будуть характеризуватися, при певних рухах греко-католиків із самозбереження й підкреслення власної оригінальності, тісною співпрацею у практичному бутті в багатьох душпастирських сферах. Й взагалі з аналізу розвитку українського греко-католицизму можна спрогнозувати, що, серед подальших дискусій та пошуків ідентичності, ця конфесія й надалі розвиватиметься як католицька, хоч не виключені якісь, в тому числі й вдалі, актуалізації її східнохристиянського спадку.

Зрозуміло, що на розвиток УГКЦ впливають і впливатимуть її відносини з іншими Церквами, й серед них найбільше – з православними та РКЦ. Однак варто відзначити й певні зміни у відносинах УГКЦ з протестантськими деномінаціями, що зазвичай не опиняється в полі уваги дослідників. Вже у Проекті Концепції екуменічної позиції Української Греко-Католицької Церкви” цим відносинам приділено спеціальний підрозділ. Співпраця з протестантами досі відбувалася скоріше ситуативно, переважно в біляцерковних справах (частіше гуманітарних) поза власне сакрумом. Проте відзначимо те, що греко-католики та ряд протестантських Церков брали участь у спільних молебнях як під час Помаранчевої революції, так і на різних святкових заходах, наприклад - у столичній Софії. Також вони разом

підписували (поруч представників інших Церков) згадані вище спільні відозви Церков. Така співпраця відбувається в ключові моменти суспільного життя (або стосується гострих суспільних проблем).

Разом з тим, УГКЦ продовжує співдії з протестантськими Церквами і в соціальній роботі. Напевно, що не випадково подібні приклади стосуються насамперед молодого контингенту. Так, в 2008 році відбувся вже четвертий дитячий міжконфесійний християнський фестиваль «Діти – надія світу», участь в якому взяли релігійні гурти з Тернополя та кількох районів області. Цей захід організовує «Карітас» та Церква Відродження, а учасниками є діти з греко-католицьких та протестантських Церков. На думку організаторів, такий фестиваль потрібен і дітям, й самим батькам. Звичайно, означена співпраця здатна зближувати дорослі покоління віруючих та сприяти зростанню неупередженими та доброзичливими одне до одного їх дітям.

Можливо, від такої співпраці греко-католики візьмуть щось нове. В майбутньому також напевно продовжиться тактична співдія УГКЦ з протестантськими Церквами у соціальних, благодійницьких проектах, а також у спільних заявах та зверненнях з актуальної суспільної тематики. Разом з тим, невеликі зрушення, які відбуваються (ті ж спільні молебні) дають певні підстави припустити, що з часом поле співпраці може дещо розширюватися.

Таким чином, сучасна УГКЦ, маючи ряд проблем внутрішнього розвитку (складнощі самоідентифікації, ролі мирянства) та зовнішнього характеру (відносини з іншими Церквами, з Ватиканом), спирається на певні здобутки (праця з дітьми та молоддю, актуальна сьогоднішнім потребам розбудова організаційних структур, структур «спеціалізованого душпастирства», інтенсивна видавничо-просвітницька діяльність, вихід на нові душпастирські сфери та відповідні нові прийоми й технології). Відродження традицій УГКЦ проходить й проходитиме безпроблемно (питання Патріархату й меж самоуправління, Східний обряд тощо), разом з тим Церква помітно модернізується й, напевно, модернізуватиметься надалі згідно викликів сучасності. За умов адекватного реагування з вирішення проблем функціонування можна спрогнозувати подальший її поступальний розвиток.

УГКЦ може еволюціонувати в бік всеукраїнської конфесії, якщо її чинники (насамперед, керівні ланки та мирянський актив) спрямовуватимуть розвиток УГКЦ таким чином, щоб в її лоні могли реалізовуватися, а згодом і спрямовуватися духовні потреби українців з різних регіонів. Але й тоді навряд чи може йтися про суттєве кількісне охоплення незахідних областей України. Адже там патріотично налаштовані українці, що хотіли відновити чи прийняти воцерковлення, вже переважно зробили це в УПЦ КП або УАПЦ а пострадянська проросійська чи прагматично-споживацька ментальність для греко-католицьких пропозицій є надто чужим ґрунтом (хіба що йтиметься про окремі навернення чи дитячий контингент “*tabula rasa*”, що потрапив в оазу впливу).